04/12/2020

Η πανορθοδόξος εκκλησιαστική συνείδηση 332 ετών για την Ουκρανία

/ Γνώμες

Γράφει ο Ιερομόναχος Νικήτας Παντοκρατορινός

Ένα από τα επιχειρήματα που χρησιμοποιεί η Εκκλησία της Ρωσίας για να αποδείξει ότι η Εκκλησία της Ουκρανίας αποτελούσε μέρος της δικαιοδοσίας της

από τον 17ο αιώνα και μετά, είναι αυτό της πανορθοδόξου εκκλησιαστικής συνειδήσεως. Σύμφωνα με αυτήν, όλα αυτά τα χρόνια ήταν κοινώς αποδεκτό από όλους, ακόμα και από το Οικουμενικό Πατριαρχείο, ότι η Ουκρανία ανήκει στην δικαιοδοσία του Πατριαρχείου Ρωσίας. Αυτό το αυθαίρετο επιχείρημα το χρησιμοποιούν πολλοί, όπως τελευταία και το γραφείο επί των αιρέσεων και των παραθρησκειών της Μητροπόλεως Πειραιώς.

Όμως δενείναι αυτή η αλήθεια. Η ιστορία και η εκκλησιαστική πράξη, μας λένε άλλα. Όπως είναι γνωστό τα εδαφικά όρια κάθε Πατριαρχείου και Αυτοκεφάλου Εκκλησίας είναι κατοχυρωμένα στους Τόμους που έχουν λάβει από το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Έτσι, τα όρια της κανονικής δικαιοδοσίας του Πατριαρχείου της Ρωσίας ορίσθηκαν σύμφωνα με τα εδαφικά όρια του Βασιλείου της Μεγάλης Ρωσίας και των υπερβορείων μερών του 1589. Ο Πατριάρχης φέρει τον τίτλο «Πατριάρχης Μοσχόβου καὶ πάσης Ρωσίας καὶ τῶν ὑπερβορείων μερών». Οι περιοχές της Μικράς Ρωσίας (Ουκρανίας) και της Λευκορωσίας δεν ανήκαν τότε στο Βασίλειο της Μεγάλης Ρωσίας, αλλά στην Πολωνολιθουανική Κοινοπολιτεία. Έτσι, δεν μπορεί να σταθεί ο ισχυρισμός ότι μετά την προσάρτηση των εδαφών των ανατολικών επαρχιών της Μικράς Ρωσίας και της Λευκής Ρωσίας, άμεσα μεταφέρθηκε και η εκκλησιαστική δικαιοδοσία από το Οικουμενικό Πατριαρχείο στο Πατριαρχείο Ρωσίας. Από το Πατριαρχείο Ρωσίας επικαλούνται μια επιστολή του Οικουμενικού Πατριάρχη Παϊσίου Α΄ προς τον Πατριάρχη Μόσχας Νίκωνα (1654) που τον προσφωνεί «Πατριάρχη Μοσχοβίας, Μεγάλης τε καὶ Μικρὰς Ρωσίας». Μια αναφορά σε έναν τίτλο, σε κάποια επιστολή, ακόμα κι αν είναι από τον Οικουμενικό Πατριάρχη, δεν μπορεί να αντικαταστήσει τον τίτλο και τα γεωγραφικά όρια που σαφώς ορίζονται στον Τόμο που χορηγήθηκε (1593) στο νεοσύστατο Πατριαρχείο Ρωσίας. Αυτό θα μπορούσε να γίνει μόνο με κάποιον νεότερο Τόμο ή με την αναθεώρηση του ήδη υπάρχοντος, από την Σύνοδο του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Αξίζει να αναφερθεί πως ουδέποτε οι Πατριάρχες Μόσχας και πάσης Ρωσίας και πάντων των υπερβορείων μερών, δεν πρόσθεσαν στον τίτλο τους το «καὶ Μικρὰς Ρωσίας». Άλλωστε, η εκκλησιαστική παράδοση δύο χιλιετιών προσδίδει εκκλησιολογικό περιεχόμενο στην αυστηρή κανονική περιγραφή τόσο των εδαφικών ορίων κάθε Αυτοκέφαλης Εκκλησίας, όσο και των συνεπειών οποιασδήποτε αυθαίρετης ή αντικανονικής υπερβάσεώς τους. Αξίζει να σημειωθεί πως το Οικουμενικό Πατριαρχείο εκείνη την εποχή (1589-1623), παραχώρησε σε ορισμένα Μοναστήρια της Ουκρανίας (με σημαντικότερο την Λαύρα των Σπηλαίων του Κιέβου) το καθεστώς της Σταυροπηγίας, δηλαδή μεταφέρθηκαν σε άμεση υποταγή στον Οικουμενικό Θρόνο. Οι πράξεις αυτές της Μητρός Εκκλησίας σχετικά με την Πατριαρχική Σταυροπηγία στην Ουκρανία μέχρι σήμερα δεν έχουν καταργηθεί.

Το 1684 οι νεαροί τσάροι Ιβάν και Μ. Πέτρος έστειλαν επιστολή στον Οικουμενικό Πατριάρχη Ιάκωβο στην οποία τόνιζαν αφ’ ενός μεν ότι ο πατέρας αυτών τσάρος Αλέξιος «ἐνέταξεν εἰς τὸ ὑπὸ τὴν θείαν προστασίαν κράτος ἡμών τὸ Κίεβον καὶ ὅλην τὴν περιοχὴν τῆς Μικρὰς Ρωσσίας», αφ’ ετέρου δε ζητούσαν από τον Οικουμενικό Πατριάρχη να παραχωρήσει στον Πατριάρχη Μόσχας μόνο την άδεια να χειροθετεί και να ενθρονίζει τους εκλεγομένους υπό της Κληρολαϊκής συνελεύσεως Μητροπολίτες Κιέβου, επειδή «ἡ μετάβασις αὐτῶν ἀπό τὸ Κίεβο εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἦτο μακρὰ καὶ δύσκολος». Αυτός ήταν ο πραγματικός λόγος της παραχωρήσεως αυτής της άδειας στον Πατριάρχη Μόσχας. Συγχρόνως στην επιστολή αυτή εγγυώνται με έμφαση, ότι «ἡ παραχώρησις αὐτή δὲν θὰ ἔθιγε καθ’ οἱονδήποτε τρόπον τὴν πατριαρχικὴν δικαιοδοσίαν εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Μητροπόλεως Κιέβου, ἐπειδή ἡ κανονική δικαιοδοσία τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου εἰς αὐτὴν ἦτο ὄχι μόνον ἀδιαμφισβήτητος,ἀλλὰ καὶ ἀδιαπραγμάτευτος». Αυτό το γνώριζε πολύ καλά ο Πατριάρχης Μόσχας Ιωακείμ και ο τσάρος Μ. Πέτρος και ζήτησαν από τον Οικουμενικό Πατριάρχη Διονύσιο Δ΄ την υπαγωγή των νέων περιοχών στην εκκλησιαστική δικαιοδοσία του Πατριαρχείου Ρωσίας. Ο Οικουμενικός Πατριάρχης φυσικά απέρριψε το αίτημα και αντ’ αυτού παραχώρησε με την Συνοδική Πράξη του 1686, στον Πατριάρχη Μόσχας «κατ’ οἰκονομίαν» την «ἄδειαν» να χειροτονεί και να ενθρονίζει τον εκλεγόμενο από την κληρολαϊκή συνέλευση Μητροπολίτη Κιέβου, όπως είχαν ζητήσει οι τσάροι δύο χρόνια νωρίτερα, υπό τον απόλυτο όμως όρο ότι ο Μητροπολίτης Κιέβου θα μνημονεύει σε κάθε Θεία Λειτουργία το όνομα του Οικουμενικού Πατριάρχη. Αν παραχωρούσε πλήρως την Μητρόπολη Κιέβου στην δικαιοδοσία του Πατριαρχείου Ρωσίας, δεν θα την παραχωρούσε επ’ αδείας και κατ’ οικονομίαν, αλλά οριστικώς. Αντιθέτως με τον όρο της μνημονεύσεως του Οικουμενικού Πατριάρχου διασφαλίστηκε το απαραβίαστο της κανονικής εξαρχικής δικαιοδοσίας του Οικουμενικού Πατριαρχείου σε ολόκληρη την έκταση της Μητροπόλεως Κιέβου. Είναι χαρακτηριστικό ότι ακόμα και αυτή η άδεια που δόθηκε κατ’ οικονομίαν στον Πατριάρχη Μόσχας προκάλεσε οξύτατες αντιδράσεις στην Ιεραρχία της Μητροπόλεως Κιέβου, γι’ αυτό και οι εκλεγόμενοι Μητροπολίτες δεν μετέβαιναν στην Μόσχα για την ενθρόνισή τους.

Στο θέμα της μνημονεύσεως, στο οποίο το γραφείο επί των αιρέσεων και των παραθρησκειών της Μητροπόλεως Πειραιώς δεν αναφέρεται καθόλου, το Πατριαρχείο Ρωσίας προτάσσει το φαιδρό επιχείρημα της μνημονεύσεως των «τεσσάρων Πατριαρχών». Όμως αυτό το επιχείρημα είναι παντελώς άσχετο προς το συγκεκριμένο ζήτημα, γιατί το μνημόσυνο των τεσσάρων Πατριαρχών γινόταν πάντοτε μόνο στην τελούμενη από Πατριάρχη ή Αρχιεπίσκοπο Πατριαρχική Θεία Λειτουργία και όχι σε κάθε Θεία Λειτουργία σε κάθε ναό. Επομένως το μνημόσυνο

των τεσσάρων Πατριαρχών αναφέρεται στην εκκλησιαστική κοινωνία όλων των Προκαθημένων, ενώ το μνημόσυνο μόνο του ονόματος του Οικουμενικού Πατριάρχη αναφέρεται στην καθιερωμένη εσωτερική λειτουργία της κανονικής δικαιοδοσίας του Οικουμενικού Θρόνου (όπως εφαρμόζεται μέχρι και σήμερα σε όλες τις Εκκλησίες, όπου οι Αρχιερείς μνημονεύουν τον Προκαθήμενο της Εκκλησίας τους). Αν ίσχυε το αντίθετο δεν θα γινόταν σαφής αναφορά στην Συνοδική Πράξη για την μνημόνευση «ἐν πρώτοις» του Οικουμενικού Πατριάρχου και «ἔπειτα τοῦ Πατριάρχου Μοσχοβίας», αλλά θα έλεγε «ἔπειτα τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας, εἶτα του Πατριάρχου Αντιοχείας» κλπ. με την σειρά δηλαδή. Άλλο φαιδρό επιχείρημα που προτάσσουν είναι ότι δεν έχει σημασία ποιος θα μνημονεύεται πρώτος, αλλά ποιός χειροτονεί και κρίνει. Όμως από την Συνοδική Πράξη του 1686 βγαίνει το ακαταμάχητο συμπέρασμα ότι ο Πατριάρχης Μόσχας θα δρούσε ως έξαρχος του Οικουμενικού Θρόνου, οπότε οποιαδήποτε χειροτονία ή κρίση δεν γινόταν εκ μέρους του ιδίου, αλλά εκ μέρους του Οικουμενικού Πατριάρχη. Όσον αφορά την σημασία του ποιος χειροτονεί και κρίνει, αυτός μπορεί πάντοτε να είναι ο οποιοσδήποτε έχει την άδεια του τοπικού Επισκόπου. Καταρρίπτονται λοιπόν εύκολα αυτά τα φαιδρά επιχειρήματα που προφανώς προβάλλονται από το Πατριαρχείο Ρωσίας για να παραπλανήσουν το χριστεπώνυμο λαό, επειδή γνωρίζουν καλά ότι η μνημόνευση ενός Πατριάρχη δηλώνει σαφώς την αναφορά στην κανονική του δικαιοδοσία.
Στην κριτική μελέτη που παρουσίασε το γραφείο επί των αιρέσεων και των παραθρησκειών της Μητροπόλεως Πειραιώς αναφέρεται: «Η ανασκόπηση είναι ψευδής και παραπλανητική, διότι, ο π. Νικήτας, διηγούμενος την ιστορική εξέλιξη του εκχριστιανισμού των Ρώσων και την αρχική εκκλησιολογική τους εξάρτηση από το Οικουμενικό Πατριαρχείο, (10ος- 17ος αιών), κάνει ένα ιστορικό άλμα τριάμισυ περίπου αιώνων, (17ος- 21ος αιώνας), και αποσιωπά πολύ σημαντικές αλλαγές στο εκκλησιαστικό καθεστώς της Ουκρανίας της περιόδου αυτής». Επειδή υπάρχει ένα ιστορικό άλμα τριάμισυ αιώνων από 17ο μέχρι 21ο αιώνα που καθιστά την ιστορική ανασκόπηση που κάναμε ψευδή και παραπλανητική, όπως ισχυρίζονται, αναφέρουμε τα παρακάτω έτσι ώστε να συμπληρωθεί αυτό το κενό.

Η επέκταση της κυριαρχίας της Ρωσίας την περίοδο της βασιλείας της Αικατερίνης Β’ σε όλη σχεδόν την περιοχή της σημερινής Ουκρανίας και Λευκορωσίας που ανήκαν στην Πολωνία, προκάλεσε σύγχυση της αναφοράς των δικαιοδοσιών στις επαρχίες αυτές της Μητροπόλεως Κιέβου. Οι υπαγόμενες επί αιώνες στην Μητρόπολη Κιέβου περιοχές αυτές, υπόκειντο πλέον στον αποκλειστικό δυναστικό έλεγχο των τσάρων της Ρωσίας, με την πρόθυμο συνδρομή της Εκκλησίας της Ρωσίας. Το 1759 ο Οικουμενικός Πατριάρχης χειροτόνησε τον Επίσκοπο Ανατόλιο στην περιοχή Σιτς Ζαπορόσκαγια, τον οποίον ένα χρόνο μετά οι ρωσικές αρχές τον συνέλαβαν και τον έστειλαν εξορία στη

Σιβηρία, όπως είχαν κάνει νωρίτερα στον υπό Επισκόπους του Οικουμενικού Πατριαρχείου χειροτονηθέντα Επίσκοπο Σουχιρίνσκι Επιφάνιο (1735). Επίσης, απαγορεύτηκε ο Μητροπολίτης Κιέβου να προσφωνείται «ἔξαρχος Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου». Με την κατάσταση αυτή που επικρατούσε, δεν υπήρχε λόγος διαμαρτυρίας του Οικουμενικού Πατριαρχείου κατά τους χρόνους αυτούς για την μη μνημόνευση από τον Μητροπολίτη Κιέβου του ονόματός του στις υπό Ρωσική κυριαρχία επαρχίες, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει την συναίνεσή του στην αμφισβήτηση ή απώλεια της κανονικής δικαιοδοσίας αυτού στην Μητρόπολη Κιέβου.
Τα Συνταγμάτια στα οποία αναφέρονται από το Πατριαρχείο Ρωσίας, δεν μπορούν σε καμία περίπτωση να έχουν το κύρος κάποιου Τόμου ή Συνοδικής πράξης. Άλλωστε ούτε οι ίδιοι οι Ρώσοι δεν τα ελάμβαναν υπ’ όψιν τους, αφού η Σύνοδος της Εκκλησίας της Ρωσίας σε απαντητική επιστολή της προς την πρόσκληση του Οικουμενικού Πατριάρχου Γρηγορίου ΣΤ΄ (1868) για την Μεγάλη Σύνοδο που επρόκειτο να συγκληθεί στην Κωνσταντινούπολη για το Βουλγαρικό ζήτημα, «ὑπέδειξεν ὡς οὐδετερώτερον μέρος πρὸς τοῦτο τὸ ἀρχαίον Κίεβον». Δεν θεωρούσε δηλαδή την Μητρόπολη Κιέβου, περιοχή που ανήκει στην δικαιοδοσία του, όπως έγραφαν τα Συνταγμάτια, αλλά «οὐδετέραν περιοχήν».

Έπειτα, στις αρχές του 20ου αιώνα το μέλος της Ιεράς Συνόδου της Ρωσικής Εκκλησίας Μητροπολίτης Αντώνιος Χραποβίτσκυ, ζήτησε από τον Οικουμενικό Πατριάρχη Ιωακείμ Γ΄, την «ἄδειαν» να φέρει τον τίτλο του Πατριαρχικού εξάρχου της Γαλικίας και της Υπερκαρπαθίας, αλλά και την Πατριαρχική ευλογία για την ποιμαντική υποστήριξη των ορθοδόξων πιστών σε αυτές τις περιοχές. Έτσι έλαβε δι’ επιστολής (1910) τον τίτλο του «ἔξάρχου τοῦ Οικουμενικοῦ Πατριαρχείου» στις περιοχές αυτές. Ο τίτλος αυτός εγκρίθηκε και από τον επόμενο Οικουμενικό Πατριάρχη Γερμανό Ε΄. Επομένως η Ρωσική Εκκλησία αναγνώριζε αυτά τα Ουκρανικά εδάφη υπό την δικαιοδοσία του Οικουμενικού Πατριαρχείου και ζητούσε άδεια και ευλογία από τον Οικουμενικό Πατριάρχη για να δράσει.

Γνωρίζοντας όλα αυτά, το 1919, το Υπουργικό Συμβούλιο της Ουκρανίας ανεκήρυξε αυτογνωμόνως την Αυτοκεφαλία της Ορθοδόξου Εκκλησίας της Ουκρανίας δια σχετικού Νομοθετικού Διατάγματος, το οποίο απαγόρευε ρητώς και αυστηρώς οποιαδήποτε εξάρτηση ή και σχέση αναφοράς προς το Πατριαρχείο Ρωσίας. Και είναι χαρακτηριστικό πως δεν υπήρξε καμία απολύτως αντίδραση από τον Πατριάρχη Μόσχας Τύχωνα, αφού ούτε αυτός θεωρούσε την Ουκρανία έδαφος του Πατριαρχείου του. Αυτή η Αυτοκεφαλία φυσικά δεν αναγνωρίστηκε από το Οικουμενικό Πατριαρχείο, όμως υποδηλώνει την αποστροφή που υπήρχε για την Ρωσική Εκκλησία από τους Ουκρανούς.

Η μη τήρηση των υποχρεώσεων που είχε το Πατριαρχείο Μόσχας από την Συνοδική Πράξη του 1686 επισημάνθηκε με έντονο μάλιστα τρόπο στον Τόμο Αυτοκεφαλίας της Εκκλησίας της Πολωνίας, το 1924, όπου γίνεται σαφές με ποιόν τρόπο είχαν εξελιχθεί τα πράγματα «γέγραπται γὰρ ὅτι ἡ ἀπὸ τοῦ καθ᾽ ἡμᾶς Θρόνου ἀρχικὴ ἀπόσπασις τῆς Μητροπόλεως Κιέβου καὶ τῶν ἐξ αὐτῆς ἐξαρτωμένων Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν Λιθουανίας καὶ Πολωνίας καὶ ἡ προσάρτησις αὐτῶν τῇ Ἁγίᾳ Ἐκκλησίᾳ Μόσχας οὐδαμῶς συνετελέσθη συμφώνως ταῖς νενομισμέναις κανονικαῖς διατάξεσιν, οὐδ᾽ ἐτηρήθησαν τὰ συνομολογηθέντα περὶ πλήρους ἐκκλησιαστικῆς αὐτοτελείας τοῦ Μητροπολίτου Κιέβου-, φέροντος τὸν τίτλον Ἐξάρχου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου». Η ανακήρυξη της Αυτοκεφαλίας της Ορθοδόξου Εκκλησίας της Πολωνίας από το Οικουμενικό Πατριαρχείο, επιβεβαίωσε το κανονικό καθεστώς της Πατριαρχικής Εξαρχίας της Μητροπόλεως Κιέβου και απέκλεισε την οποιαδήποτε δικαιοδοσιακή σχέση της με το Πατριαρχείο Ρωσίας πριν ή μετά την Συνοδική Πράξη του 1686. Το αξιοσημείωτο είναι πως ενώ στην αρχή το Πατριαρχείο Ρωσίας αρνούταν να αναγνωρίσει το Αυτοκέφαλο της Εκκλησίας της Πολωνίας, εν τέλει το 1948 αναγνώρισε και αποδέχτηκε όλα όσα ήταν διατυπωμένα στον Τόμο, όπως είχαν κάνει όλες οι άλλες Αυτοκέφαλες Ορθόδοξες Εκκλησίες νωρίτερα. Επομένως, είναι αβάσιμος ο ισχυρισμός ότι σύμφωνα με την πανορθόδοξη εκκλησιαστική συνείδηση η Ουκρανία ανήκε στην Εκκλησία της Ρωσίας 332 χρόνια. Αν ίσχυε αυτό, δεν θα αναγνώριζε καμία Εκκλησία την Αυτοκεφαλία της Εκκλησίας της Πολωνίας ή θα ζητούσαν να αλλάξει η αναφορά αυτή του Τόμου ως ψευδής. Είναι ξεκάθαρο πως με τον Τόμο της Εκκλησίας της Πολωνίας διατρανώνεται ότι το Οικουμενικό Πατριαρχείο ποτέ δεν θεώρησε ότι με την Συνοδική Πράξη του 1686 έδωσε στην δικαιοδοσία του Πατριαρχείου Μόσχας την Ουκρανία.

Η βίαιη ένταξη στην Σοβιετική Ένωση, μετά τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο (1945), των περιοχών της Δυτικής Ουκρανίας, της Δυτικής Λευκορωσίας, της Μολδαβίας, της Εσθονίας, της Λεττονίας κ.α. συνεδέθη μετά πολλών αυθαιρέτων και αντικανονικών πράξεων του Πατριαρχείου Ρωσίας, που επέβαλλαν την υπαγωγή των ορθοδόξων περιοχών αυτών στην άμεση ή έμμεση δικαιοδοσία του Πατριαρχείου Ρωσίας. Έτσι, η Εκκλησία της Ουκρανίας αυθαίρετα υποβιβάστηκε στο καθεστώς μιας «Αυτονόμου Ορθοδόξου Εκκλησίας της Ουκρανίας», υπό την αντικανονική πνευματική εποπτία του Πατριαρχείου Ρωσίας. Όμως όλες οι αντικανονικές πράξεις του Πατριαρχείου Ρωσίας (κατάργηση αυτονομίας Εκκλησιών Εσθονίας και Λεττονίας, αυθαίρετη προσάρτηση των αυτόνομων Εκκλησιών της Ουκρανίας και της Λευκορωσίας, ανακήρυξη Αυτοκεφαλίας της αυτόνομης Εκκλησίας της Τσεχοσλοβακίας κ.α.), οι οποίες έγιναν κατά την Σταλινική κυρίως δεκαετή περίοδο (1943-1953), ακυρώθηκαν, με την σύμφωνη

γνώμη όλων των Αυτοκεφάλων Ορθοδόξων Εκκλησιών, στην συγκληθείσα από τον Οικουμενικό Πατριάρχη Α΄ Πανορθόδοξη Διάσκεψη (Ρόδος 1961), όσο και όλων των Διορθοδόξων και Πανορθοδόξων οργάνων για την προετοιμασία της συγκλήσεως της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου (Κρήτη 2016), όπου θα ετίθονταν προς συζήτηση ο τρόπος αποδόσεως Αυτοκεφαλίας, Αυτονομίας κλπ.

Λίγο πριν την διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης και της ανεξαρτησίας της Δημοκρατίας της Ουκρανίας, το Πατριαρχείο Ρωσίας συνειδητοποίησε τον άμεσο κίνδυνο να χάσει τον έλεγχο της Εκκλησίας της Ουκρανίας, διότι δεν μπορούσε να αγνοήσει την μακραίωνη και αδιάλλακτη αξίωση του ουκρανικού λαού για την πλήρη πολιτική και εκκλησιαστική ανεξαρτησία αυτού. Έτσι, το 1990 ο Πατριάρχης Μόσχας Αλέξιος Β΄ έδωσε στον Μητροπολίτη Κιέβου Φιλάρετο Τόμο με τον οποίο παραχωρούσε αυτοδιοίκηση στην Εκκλησία της Ουκρανίας, με ευρεία δικαιώματα αυτονομίας. Τότε δημιουργήθηκε η σημερινή «Αυτόνομη Εκκλησία της Ουκρανίας του Πατριαρχείου Μόσχας». Η ιστορία της λοιπόν είναι μόλις 30 χρόνια. Τότε για πρώτη φορά αντικανονικά δόθηκε ο τίτλος του Μητροπολίτη Κιέβου και πάσης Ουκρανίας στον Προκαθήμενο της (που τον κατείχε μέχρι την ενωτική Σύνοδο του Δεκεμβρίου του 2018, όπου δόθηκε στον Προκαθήμενο της νέας Αυτοκεφάλου Εκκλησίας). Το Πατριαρχείο Ρωσίας ήθελε με αυτόν τον τρόπο να απορροφήσει την Εκκλησία της Ουκρανίας για να μην τεθεί αίτημα Αυτοκεφαλίας και χάσει έτσι οποιαδήποτε επιρροή θα είχε σε αυτήν. Όμως στην συνείδηση των Ουκρανών αυτό δεν ήταν ανεκτό. Έτσι το 1992 όλη η Ιεραρχία της αυτόνομης Εκκλησίας της Ουκρανίας υπέγραψε ομοφώνως το αίτημα Αυτοκεφαλίας. Αν η εκκλησιαστική συνείδηση υπαγόρευε ότι η Ουκρανία ανήκει στο Πατριαρχείο Ρωσίας, δεν θα υπήρχε κανένας λόγος να αιτήσει η Εκκλησία της Ουκρανίας την Αυτοκεφαλία. Επειδή όμως είχε λάβει τον Τόμο αυτοδιοικήσεως δύο χρόνια νωρίτερα από το Πατριαρχείο Μόσχας, και για να μην δημιουργηθούν οι αναμενόμενες αντιδράσεις, το αίτημα λανθασμένα έγινε προς το Πατριαρχείο Ρωσίας και όχι προς το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Το Πατριαρχείο Ρωσίας αμέσως το απέρριψε και ζήτησε την άμεση παραίτηση του Μητροπολίτη Κιέβου Φιλαρέτου, τον οποίον μετά την άρνησή του να παραιτηθεί τον καθαίρεσε και τον αντικατέστησε με τον Μητροπολίτη Βλαδίμηρο. Αυτός είναι ο λόγος της καθαίρεσής του. Το Πατριαρχείο Ρωσίας απέρριπτε πάντοτε οτιδήποτε είχε να κάνει με την Αυτοκεφαλία της Εκκλησίας της Ουκρανίας και καταδίκαζε όλους τους υπέρμαχους αυτής, επειδή στέκονταν εμπόδιο στα σχέδια που είχε για την απορρόφηση της Ορθοδόξου Εκκλησίας της Ουκρανίας στην δικαιοδοσία του. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την διάσπαση της Ιεραρχίας της Εκκλησίας της Ουκρανίας σε υπέρμαχους και πολεμίους της Αυτοκεφαλίας Αρχιερείς.

Ο Μητροπολίτης Φιλάρετος δεν περίμενε τέτοια εξέλιξη και αμέσως προσέφυγε

στο Οικουμενικό Πατριαρχείο. Όμως πολύ σοφά ο Οικουμενικός Πατριάρχης δεν έκανε αποδεκτό το αίτημα, διότι ήθελε να δοθεί ειρηνική λύση στο πρόβλημα με την σύμφωνη γνώμη όλων των πλευρών, για να μην υπάρχουν διαμάχες στο Σώμα της Εκκλησίας. Επανειλημμένως ζήτησε από το Πατριαρχείο Ρωσίας να δώσει λύση στο ζήτημα της Ουκρανίας, ξεκινώντας διάλογο με την άλλη πλευρά. Αυτή ήταν και η επιθυμία όλων των κατά τόπους Εκκλησιών, παρ' όλο που όλες αναγνώριζαν μόνο την αυτόνομη Εκκλησία της Ουκρανίας του Πατριαρχείου Μόσχας, περιμένοντας και αυτές την Ρωσική πλευρά να δώσει την λύση. Όμως το Πατριαρχείο Ρωσίας δεν είχε τέτοια πρόθεση. Αντιθέτως, έγινε μεθοδευμένη και συστηματική προσπάθεια, την τελευταία εικοσιπενταετία, για την επιβολή στην Ουκρανία μόνο ρωσόφιλων Επισκόπων και την εκ των έσω υποταγή της Ορθοδόξου Εκκλησίας της Ουκρανίας στην δικαιοδοσία του. Αξίζει να αναφερθεί πως στην Σύνοδο της Ιεραρχίας που αιτήθηκε το Αυτοκέφαλο (1992), όλοι οι ομοφώνως υπογράψαντες Αρχιερείς ήταν 26 (μαζί με αυτούς που έπειτα αποσχίσθηκαν). Σήμερα είναι πάνω από 80 μόνο οι Αρχιερείς της Εκκλησίας του Πατριαρχείου Μόσχας στην Ουκρανία. Και ως φυσικό αποτέλεσμα δημιουργήθηκαν πολλές ενορίες και πολλές Μονές επανδρώθηκαν, έτσι ώστε να υπάρχει μια υπολογίσιμη αντίσταση σε οποιαδήποτε αξίωση Αυτοκεφαλίας από τους υπέρμαχούς της Ουκρανούς Αρχιερείς. Γι' αυτό ένα από τα επιχειρήματα που συχνά ακούμε είναι ο αριθμός των ενοριών, των Μονών και των κληρικών. Βέβαια το Οικουμενικό Πατριαρχείο κανέναν δεν απέρριψε. Τους δέχεται όλους σε κοινωνία και τους κάλεσε όλους σε ενότητα (μάλιστα με προσωπικές προσκλήσεις προς όλους τους Ουκρανούς Αρχιερείς) στην ενωτική Σύνοδο, για την εκλογή του Αρχιεπισκόπου Κιέβου και την έκδοση του Τόμου Αυτοκεφαλίας.

Ο Πατριάρχης Μόσχας, το 2000, ενέταξε αντικανονικά στον νέο Καταστατικό Χάρτη της Εκκλησίας της Ρωσίας τις «αυτόνομες Εκκλησίες» της Ουκρανίας, της Λευκορωσίας, της Μολδαβίας και της Εσθονίας, υποβιβάζοντάς τις σε απλώς «αυτοδιοίκητες Εκκλησίες» για να τις εντάξει στην δικαιοδοσία του και αυθαίρετα να τις χαρακτηρίσει κανονικό έδαφός του.
Ο Οικουμενικός Πατριάρχης επέμενε στο να δοθεί λύση στο ζήτημα και έτσι το 2008 συναντήθηκε με τον Πατριάρχη Μόσχας Αλέξιο Β΄ στην Λαύρα των Σπηλαίων του Κιέβου, για να συζητήσουν το σοβαρό ζήτημα της Αυτοκεφαλίας της Ορθοδόξου Εκκλησίας της Ουκρανίας. Στην συνάντηση αυτή ήταν παρών και ο Μητροπολίτης Σμόλενσκ Κύριλλος, ο σημερινός Πατριάρχης της Ρωσίας. Στις συζητήσεις αυτές οι δύο Πατριάρχες συμφώνησαν ότι το ζήτημα αυτό ήταν πολύ σοβαρό και εξαιρετικά επείγον και ότι έπρεπε να ενεργήσουν αμέσως και από κοινού, το ταχύτερον δυνατόν. Συνεπώς, ο νέος Πατριάρχης Κύριλλος, αν και γνώριζε την συμφωνία των δύο Πατριαρχών επέλεξε αντιθέτως την ιδέα μιας οριστικής αποτροπής της ανακηρύξεως της Αυτοκεφαλίας της Εκκλησίας της

Ουκρανίας. Ως αποτέλεσμα αυτής της στάσης ο Πατριάρχης Ρωσίας στην τελευταία Σύναξη των Προκαθημένων (Σαμπεζύ 2016) πριν την Μεγάλη Σύνοδο της Κρήτης, ζήτησε από τον Οικουμενικό Πατριάρχη να μην τεθεί το ζήτημα Αυτοκεφαλίας της Εκκλησίας της Ουκρανίας στην Μεγάλη Σύνοδο ούτε πριν, ούτε κατά τις συνεδρίες, ούτε μετά την λήξη των εργασιών της Μεγάλης Συνόδου, ως απαραίτητη προϋπόθεση για να συναινέσει το Πατριαρχείο Ρωσίας στην σύγκλισή της.

Η κατάσταση στην Ουκρανία δεν μπορούσε να συνεχιστεί ως είχε, ειδικά μετά το 2014 όπου έγινε η προσάρτηση της Κριμαίας στην Ρωσία και άρχισε ο πόλεμος στο Ντονμπάς. Καμία χώρα δεν μπορεί να δεχτεί η Εκκλησία της να εξαρτάται από εκείνην μιας χώρας με την οποίαν βρίσκεται σε εμπόλεμη κατάσταση. Σκοπός ήταν να θεραπευθεί μια κατάσταση όπου πάνω από τον μισό ορθόδοξο πληθυσμό θεωρούνταν σχισματικοί. Επί 27 χρόνια ένας ορθόδοξος στην Ουκρανία είχε δύο επιλογές, είτε να ανήκει στο Πατριαρχείο Ρωσίας, είτε σε μια από τις σχισματικές ομάδες. Αν προσχωρούσε σε μια από αυτές κινδύνευε η σωτηρία της ψυχής του. Μετά την έναρξη του πολέμου, η επιλογή έγινε μεγάλο βάρος στην συνείδηση πολλών που ενώ δεν ήθελαν να έχουν καμία σχέση πνευματικής εξάρτησης από την Ρωσία, επιθυμούσαν να ανήκουν σε κανονικώς αναγνωρισμένη Εκκλησία. Άραγε πώς μπορούν οι Ιεράρχες της Εκκλησίας της Ρωσίας στην Ουκρανία να κοιτάνε στα μάτια τόσους ορθοδόξους Ουκρανούς που τους αφήναν να παραμένουν στο σχίσμα αδίκως; Οι επίσημες δημοσκοπήσεις που έγιναν το 2018, όσον αφορά την Αυτοκεφαλία της Εκκλησίας της Ουκρανίας, έδειξαν πως το 54% των Ουκρανών τασσόταν υπέρ της δημιουργίας μιας Αυτοκέφαλης Εκκλησίας στην Ουκρανία, ενώ μόλις το 19% δήλωνε αντίθετο. Η αναφορά του γραφείου επί των αιρέσεων και των παραθρησκειών της Μητροπόλεως Πειραιώς «η επίσημη υπό τον Μητροπολίτη Ονούφριο Εκκλησία της Ουκρανίας που εκροσωπεί το 95% του ουκρανικού λαού» είναι ψευδής είτε από άγνοια, είτε σκοπίμως. Κοινωνιολογικές έρευνες που έγιναν από τρία Ουκρανικά κέντρα ερευνών έδειξαν ότι η μεγάλη πλειοψηφία των Ουκρανών ορθοδόξων (43,9%) συντάσσεται με την νέα Αυτοκέφαλη Εκκλησία και μόνο το 15,2% με την Εκκλησία του Πατριαρχείου Ρωσίας. Οι ορθόδοξοι Ουκρανοί πλέον τώρα έχουν δύο καλές επιλογές, μεταξύ Πατριαρχείου Ρωσίας και της Αυτοκέφαλης Εκκλησίας της Ουκρανίας.

Νομίζουμε πως καλύψαμε πλήρως το κενό των τριάμισυ αιώνων. Από όλα αυτά τα ιστορικά γεγονότα διατρανώνεται πως ουδέποτε η εκκλησιαστική και πανορθόδοξη συνείδηση δεν υπαγόρευε ότι η Εκκλησία της Ουκρανίας ανήκει στην δικαιοδοσία του Πατριαρχείου Ρωσίας. Επομένως όλη η προσπάθεια του γραφείου επί των αιρέσεων και των παραθρησκειών της Μητροπόλεως Πειραιώς καταρρίφθηκε. Οι συντάκτες της μελέτης έχουν μια αβάσιμη και εσφαλμένη γνώμη

για το Ουκρανικό ζήτημα και δεν προσπάθησαν να αποκτήσουν την αναγκαία γνώση των πραγματικών ιστορικών δεδομένων, τα οποία συνδέονται αρρήκτως προς το συγκεκριμένο ζήτημα για να μην προσφέρονται τα επιχειρήματά τους σε εύκολη αντίκρουση.

Ένα τρανταχτό και αδιαμφησβήτητο παράδειγμα στο τι πραγματικά υπαγορεύει η εκκλησιαστική και πανορθόδοξη συνείδηση, είναι το δικαίωμα που έχει το Οικουμενικό Πατριαρχείο να δέχεται το Έκκλητο από άλλες Εκκλησίες. Από το γραφείο επί των αιρέσεων, όσον αφορά το Έκκλητο, έγινε αναφορά σε κανόνες, όμως παραβλέφθηκε η παράδοση της Εκκλησίας και η εκκλησιαστική πράξη που υποδηλώνει αδιαμφισβήτητα αυτό το δικαίωμα του Οικουμενικού Πατριάρχη. Υπάρχουν εκατοντάδες περιπτώσεις ασκήσεως Εκκλήτου από το Οικουμενικό Πατριαρχείο στην πορεία της εκκλησιαστικής ιστορίας. Ακόμα και να μην υπήρχαν οι αποφάσεις Οικουμενικών Συνόδων που διασφάλισαν το Έκκλητον για το Οικουμενικό Πατριαρχείο, η πάγια, σταθερή, αστασίαστη, μακραίωνη, εκκλησιαστική και πανορθόδοξη συνείδηση θα είχε δημιουργήσει εκκλησιαστικό έθιμο που θα ερμήνευε αυθεντικά και κυριαρχικά το δικαίωμα αυτό του Οικουμενικού Πατριάρχη. Ίσως εμείς να μην μπορούμε να το καταλάβουμε, οι τέσσερεις όμως Πατριάρχες το 1663 το είχαν εμπεδώσει. «Εἰ τῷ Κωνσταντινουπόλει θρόνῳ ἐφεῖται πᾶσα κρίσις ἄλλων Ἐκκλησιῶν … Ἡ ὁμόφωνη ἀπόκρισις τῶν τεσσάρων Πατριαρχῶν ἦταν σαφής: Τὸ προνόμιον τοῦτο τῷ πάπᾳ Ῥώμης ἦν πρὸ τοῦ διαρραγῆναι τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας … ἤδη δὲ διαρραγέντος, αἱ ὑποθέσεις αὗται τῶν Ἐκκλησιῶν εἰς τὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως θρόνον ἀναφέρονται καὶ παρ᾽ αὐτοῦ τὰς ἀποφάσεις λαμβάνουσιν, ὡς τὰ ἴσα πρωτεῖα κατὰ τοὺς κανόνας ἔχοντος τῆς παλαιᾶς Ῥώμης»
Είναι λυπηρό να συνεχίζει η πολεμική εναντίον της Αυτοκεφαλίας της Εκκλησίας της Ουκρανίας και του Οικουμενικού Πατριαρχείου, διότι ζημιώνεται η Ορθοδοξία εν γένει και δεν αφήνουμε τον Θεό να ενεργήσει όπως Αυτός θέλει διότι «ἐὰν ᾖ ἐξ ἀνθρώπων ἡ βουλὴ αὕτη ἢ τὸ ἔργον τοῦτο, καταλυθήσεται· εἰ δὲ ἐκ Θεοῦ ἐστιν, οὐ δυνήσεσθε καταλῦσαι αὐτό, μήποτε καὶ θεομάχοι εὑρεθῆτε». Ευχή όλων μας είναι να γίνει το θέλημα του Θεού, που «θέλει πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν».

Βιβλιογραφία – Πηγές

- Αρχιμ. Καλλίνικου Δελικάνη “Τὰ ἐν τοῖς κώδιξι τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἀρχειοφυλακίου σωζόμενα ἐπίσημα ἐκκλησιαστικά ἔγγραφα, Τόμος Β΄, Γ΄” Κωνσταντινούπολη 1904, 1905
- Β. Φειδά “Το ζήτημα της Αυτοκεφαλίας της Ορθοδόξου Εκκλησίας της Ουκρανίας εκ πηγών αψευδών” Αθήνα 2019
- Αλ. Μασσαβέτα “Η Τρίτη Ρώμη. Η Μόσχα και ο Θρόνος της Ορθοδοξίας”

Αθήνα 2019

- Αρχιμ. Θεογνώστου Πούσκοφ “Το ζήτημα των ορίων δικαιοδοσίας του Πατριάρχου Μόσχας”
- Συνέντευξη Αρχιεπισκόπου Τελμησσού Ιώβ : Η Ουκρανία ήταν ανέκαθεν κανονική περιοχή του Οικουμενικού Πατριαρχείου https://m.glavcom.ua/interviews/arhijepiskop-telmiskiy-iov-gechabr-ukrajina-zavzhdi-bula-kanonichnoyu-teritorijeyu-vselenskogo-patriarhatu-528418.html